

Б.Лурия А.Р. Очерки психофизиологии письма. //Логопедия. Методическое наследие/ Под ред. Л.С. Волковой. Книга IV – М., 2003. – с.58-66.

УДК: 376-056.264-053.5]:81-028.31

КОМПЛЕКСНА ДІАГНОСТИКА ДИСГРАФІЧНИХ ТА ДИЗОРФОГРАФІЧНИХ ПОМИЛОК У ПИСЬМІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Чередніченко Н.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Горбачова Д.М.

Інститут корекційної педагогіки та психології

НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті висвітлюється зміст та методика комплексної діагностики дисграфічних та дизорфографічних помилок з метою виявлення їхніх механізмів, що забезпечить розробку ефективних шляхів подолання різних форм дисграфії та дизорфографії у молодших школярів.

В статье освещается содержание и методика комплексной диагностики дисграфических и дизорфографических ошибок с целью выявления их механизмов, что обеспечит разработку эффективных путей преодоления различных форм дисграфии и дизорфографии у младших школьников.

The article deals with the content and methodology of comprehensive diagnostic dysgraphichnyh and dyzorfografichnyh errors to identify their mechanism for the development of effective ways to overcome various forms of dysgraphia and dyzorfografiyi in primary school children.

Ключові слова: писемне мовлення, дисграфія, дизорфографія, механізми мовленнєвої діяльності, дисграфічні та дизорфографічні помилки.

Ключевые слова: письменная речь, дисграфия, дизорфография, механизмы речевой деятельности, дисграфические и дизорфографические ошибки.

Keywords: writing, dysgraphia, dyzorfografiya, mechanisms of speech activity, dysgraphichni and dyzorfografichni errors.

Ефективне подолання труднощів письма у молодших школярів передбачає розуміння їхніх механізмів. Сучасне розуміння порушень письма і читання з точки зору психолінгвістичного та психолого-педагогічного аспектів доводить, що різноманітні порушення писемного мовлення обумовлені не стільки порушенням усного мовлення дитини, скільки недостатністю ряду психічних функцій: пам'яті, уваги, зорово-просторового гнозису, сукцесивних та симультанних процесів, а також операціональних компонентів письма та

читання (О. Гопіченко, Е. Данілавічюте, Р. Лалаєва, О. Російська, І. Садовнікова, Є. Соботович, В. Тарасун, Н.Чередніченко та ін.). Труднощі в оволодінні писемним мовленням виникають як наслідок біологічної недостатності певних мозкових систем, які призводять до виникнення на цій основі функціональної недостатності, а також соціальних умов[3].

Стойка неспроможність оволодіти грамотним письмом і виникнення дисграфічних та дизорфографічних помилок обумовлена недостатньою

сформованістю або відхиленнями **загальнофункціональних механізмів мовленнєвої діяльності** (зорово-просторового гнозису та праксису, уваги, пам'яті); **операціональних компонентів мислення** (аналізу, синтезу, порівняння, контролю, узагальнення, класифікації); **специфічних мовленнєвих механізмів** - симультанно-сукцесивного аналізу і синтезу, аналітико-синтетичної діяльності слухового та мовнорухового аналізаторів; **усномовленнєвих передумов** - слухової диференціації фонем, їх правильної вимови, сформованості лексико-граматичного боку мовлення. Неабияку роль у виникненні дисграфії та дизорфографії відіграє сформованість у дитини **мовної здібності** (Е.Д.Божович, А.П.Василевич, Е.А.Іванова, О.М.Корнєв, О.О.Леонтєв, А.М.Шахнарович) [2].

Загальнофункціональні механізми мовленнєвої діяльності зумовлюють засвоєння мовних знаків та процеси прийому і передачі вербальної інформації. Специфічні механізми забезпечують сприймання та породження мовленнєвого висловлювання і, нарешті, усномовленнєві передумови - сформованість системи знань про звукову, лексичну і граматичну сторону мовлення, необхідних для участі в актах мовленнєвої комунікації. Мовна здібність - потенційні можливості і задатки

індивіда до оволодіння мовою і мовленням.

Зазначені загальнофункціональні механізми забезпечують засвоєння семантики мовних знаків (лінгвістичний компонент мовленнєвої діяльності), та процеси прийому і передачі вербальної інформації (комунікативний компонент мовленнєвої діяльності). Їх недоліки лежать в основі різного роду порушень мовленнєвого розвитку.

Спеціально організована система діагностики має забезпечити успішну корекцію дисграфії за умови, якщо буде носити комплексний, системний і диференційований характер. При обстеженні дітей необхідно відбирати методики, що дозволяють вивчити всі можливі механізми порушення письма, які лежать в основі різних форм дисграфії. У процесі комплексного психолого-педагогічного та логопедичного обстеження визначається ступінь вираженості, характер, тип порушення, що дає можливість правильно визначити основні напрямки корекційно-логопедичного впливу [1, 3].

Під час обстеження дітей з порушеннями читання і письма обов'язково враховується стан слуху, зору, нервової системи, пізнавальної діяльності дитини, які визначаються лікарями-спеціалістами.

Обстеження проводиться з урахуванням таких основних принципів, як принцип комплексності, системності, патогенетичний, діяльнісного підходу, особистісний та принцип розвитку.

Зміст обстеження включає такі розділи:

1. Анкетні дані, вивчення медико-педагогічної документації та анамнезу.

Аналіз шкільних зошитів учнів, різних видів їх письмових робіт:

- списування (неускладнене) тексту;

- слуховий текстовий диктант;
- самостійний підпис слів під предметними малюнками, складання речень за сюжетними малюнками;
- творче самостійне письмо (переказ, твір).

Мовний матеріал диктантів повинен відповідати програмовим вимогам та віку дитини. В диктантах мають бути слова, насичені опозиційними звуками, буквами, схожими за оптико-просторовими або графічними ознаками.

На основі аналізу письмових робіт учнів складається таблиця дисграфічних та дизорфографічних помилок, визначаються найбільш типові помилки. Зважаючи на характер допущених помилок, логопед підбирає комплекс завдань, які спрямовуються на виявлення можливих причин допущених помилок.

2. Обстеження стану мовленнєвого розвитку дитини.

Під час обстеження дитини велика увага звертається на будову органів периферійного відділу артикуляційного апарату, стан мовленнєвої моторики, звуковимови, словникового запасу, граматичної будови мови та зв'язного мовлення. Обстеження всіх компонентів мовлення проводиться за загальноприйнятою методикою.

3. Дослідження сукцесивних функцій.

3.1. Відтворення ряду складів.

Спочатку пропонується відтворити ряд, що складається з 3-4 складів, що утворені зі звуків, далеких за акустико-артикуляційними ознаками, потім – близькими за своїми ознаками: ла-ба-да; ра-па-та-ла; па-та-на-ма; ми-но-ла-ву; са-са-за; ра-ла-ра-ла.

3.2. Вивчення слухо-моторної координації.

Відтворення звукових ритмів із поступовим ускладненням завдання.

Інструкція: "Послухай, як я постукаю, і після того, як я закінчу, постукай так само. Раз, два, три (3 рази)".

/ // ; // / ; / // / ; // // // ; / // // ; // // // і т.д.

Подається серія ударів або коротких хлопків із довгими або короткими інтервалами:

а) Прості ритми:

/ ; // ; // // ; / // // // ; // // // // .

б) Складні ритми: // // // ; // // // // ; / // // // // ; / // // // // // і т.д.

3.3. Відтворення рухового ряду (тест на реципроктну координацію рухів).

Відтворити серію, яка складається з 6 рухів: одна рука – пальці у кулаці, друга – пальці розжаті. Рухи повторювати по черзі.

3.4. Відтворення ряду геометричних фігур, днів тижня, місяця, числового ряду.

4. Дослідження сенсорно-перцептивного рівня сприймання мовлення:

1. Дослідження сприймання мовлення на фонетичному рівні.

Застосовують складові таблиці Штерна, Б. Г. Покровського.

2. Особливості імітації складів зі змінним наголосом:

а) дослідження уміння повторювати складові ряди, які містять двоє однакових складів, зі змінним наголосом. Наприклад: **да** - да да - **дари** - ри ри - **ри**;

б) дослідження уміння повторювати складові ряди, які містять двоєскладів (з фонетично далекими приголосними та однаковими голосними), зі змінним наголосом. Мовний матеріал - склади:

ма - да ма - да; лу - шу лу - шу; со - ко со - ко;

в) дослідження уміння повторювати складові ряди, які містять двоєскладів (з опозиційними приголосними та однаковими голосними), зі змінним наголосом. Мовний матеріал - склади:

та - да та - да; со - зо со - зо; ну - би ну - би;

г) дослідження уміння повторювати складові ряди, які містять два склади (з різними приголосними та голосними), зі змінним наголосом. Мовленнєвий матеріал - склади:

ва - су ва - су; ду - мо ду - мо; ша - ри ша - ри;

д) дослідження уміння повторювати складові ряди, які містять три однакових склади, зі змінним наголосом. Наприклад:

да - да - да да - да - да да - да - да

е) дослідження уміння повторювати складові ряди, які містять троєскладів (з фонетично далекими приголосними та однаковими голосними), зі змінним наголосом. Мовленнєвий матеріал - склади:

фа - ла - за фа - ла - за фа - ла - за; бе - де - се бе - де - се бе - де - се;

3. Дослідження уміння знаходити наголошений і ненаголошений голосний в складах та словах.

4. Дослідження фонематичного сприймання.

4.1. Відтворення складів з опозиційними звуками.

Інструкція: "Слухай і повторюй за мною:

та-да-та ма-мя

па-ба-па ли-лі

са-ша са-за

ла-ра-ла за-ца

4.2. Впізнавання звука серед ряду інших складів, слів.

Гра "Спіймай звук".

Інструкція: "Як почуєш заданий звук, плеснеш у долоні."

[С]: м, с, р, з, с, ц, ш, с, з, с;

[С]: са, ша, за, ри, со, цо, ше, се, це, си, зи;

[С]: смак, шпак, цап, захід, сік, коза, коса, мишка, миска, оса, коза.

4.3. Розрізнення та повторення слів-паронімів.

Інструкція: Покажи, де Повтори за мною слова:

Коза – коса Кит – кіт

Мишка – миска Ліс – лис

Цап – сап Рак - лак

5. Дослідження короткочасної мовно-слухової пам'яті.

5.1. Запам'ятовування та відтворення ряду слів (5-7 слів).

Інструкція: "Уважно послухай слова, запам'ятай їх і повтори в такій самій послідовності: квітка, річка, дошка, хмара, стіл, школа.

5.2. Запам'ятовування та відтворення пар слів.

Інструкція: Уважно послухай і запам'ятай пари слів, повтори їх:

Курка – яйце

Жук – крісло

Ножиці – різати

Небо – рак

Лялька – гратися

Риба – пожежа

Учень – школа

Дерево – корова

5.3. Запам'ятовування та відтворення речення (5-7 слів).

Інструкція: Послухай речення, запам'ятай та повтори:

В гущавині лісу заховалося чудове озерце.

5.4. Запам'ятовування та відтворення трьох пар речень.

Інструкція: "Послухай речення і повтори."

Спочатку пропонують відтворити пару простих за будовою речень. Потім – пару простих поширених речень, які пов'язані між собою за змістом. Речення третьої пари – прості, поширені речення, які не пов'язані між собою за змістом.

1. Мама готує вечерю.

Яскраво світить сонце.

2. Сьогодні йшов рясний дощ.

Завтра в лісі буде багато грибів.

3. Машина зупинилася біля нового будинку.

На лісовій галявині ростуть чудові квіти.

6 - 10. ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ ОПЕРАЦІЙ (6. Синтаксичних узагальнень, аналізу та синтезу; 7. Морфологічних узагальнень, аналізу та синтезу; 8. Фонематичної диференціації звуків; 9. Звукового аналізу та синтезу (кількісного та послідовного); 10. Складового аналізу та синтезу).

6. Дослідження синтаксичних узагальнень, аналізу та синтезу.

6.1. Складання речень із слів, які подані в початковій формі:

а) порядок слів у реченні незмінений;

Наприклад: Дівчинка, читати, книжка.

б) Порядок слів у реченні змінений.

На, дощ, іти, вулиця.

Машина, дорога, по, їхати.

Інструкція: "Послухай слова і склади з них речення".

6.2. Синтаксичний аналіз речення. Визначення кількості та послідовності слів у реченні.

Інструкція: "Послухай речення і назви в ньому слова по порядку. Цифрою визнач кількість слів у реченні."

Діти малюють. Дівчинка збирає ягоди. Машина їде по дорозі. Лісова стежина привела хлопців на галявину.

6.3. Складання речень за схемою.

Інструкція: "За поданою схемою склади речення (або) підбери речення відповідно до схеми".

1. \square \square \square \square \square . 2. \square \square \square - \square \square .

Риба живе у воді. Яскраво світить сонце.

6.4. Поділ суцільного тексту на речення.

Інструкція: "Прочитай текст, поділи його на речення."

Налетіла гроза вдарила вогняна стріла в стовбур дуба затремтіли гілки загорілося верховіття лив дощ а дуб горів.

7. Дослідження морфологічних узагальнень, аналізу та синтезу.

7.1. Вживання іменників в однині й множині в різних відмінках.

Учням пропонують виконати усні або письмові вправи.

Інструкція: "Я назву речення, але навмисне допущу в ньому помилку. виправ її та повтори речення правильно. Розкрий дужки, постав слово у відповідній граматичній формі."

- а) (Хлопчик) пішли до лісу.
- б) На сосні сиділи (білка).
- в) (Дятел) шукали у корі комах.
- г) Білочка виглядала з (дупло).
- д) Під (дерево) дрімав зайчик.
- е) Бджоли кружляли над (квітка).
- є) Мишка сховалася в (нірка).

8.2. Узгодження іменників із прикметником у роді та числі.

Завдання 1.

Інструкція: "Запиши (назви) ознаку і назву предмета, підбери відповідний іменник до прикметника і навпаки."

- а) Червона ... (яблуко, мак, зірочка, черевики).
- б) Круглий ... (тарілка, годинник, колесо, апельсини).
- в) Радісний ... (настрій, усмішка, обличчя, діти).
- г) Лисиця ... (рудий, руда, руде).
- д) Хліб .. (свіжий, свіжа, свіжий, свіжі).
- е) Море ... (спокійна, спокійне, спокійний, спокійні).
- є) Дні ... (весняний, весняні, весняна, весняне).

Завдання 2.

У письмовій формі.

Інструкція: "Прочитай речення, допиши закінчення прикметників."

Біля заводу зупинилась вантажн... машина. За селом простяглися зелен... луки. В садку виросло молод.. дерево. Будинок збудували з червон... цеглин. Ми збирали стигл... клюкву.

7.3. Диференціація однини й множини дієслів.

Завдання 1.

Інструкція: "Склади речення за малюнком (або) спиши, розкриваючи дужки. Постав слова в дужках у необхідній граматичній формі."

а) Хлопчик грається.
Діти граються.
Хлопчик (гратися).
Діти (гратися). | б) Дівчинка поливає квіти.
Діти поливають квіти.
Дівчинка (поливати) квіти.
Діти (поливати) квіти. |
|---|---|

Завдання 2.

Інструкція: "Прочитай речення. Знайди в ньому помилку і виправ її."

Діти грається на вулиці. Яблука лежить на столі. Сашко зліпили снігову бабу.

7.4. Визначення спільної частини слів.

Інструкція: "Послухай слова і визнач у них спільну частину."

Хлопчик, пальчик, зайчик, стільчик, м'ячик;

вишенька, Мішенька, ніженька, рученька;

прийти, приїхати, присісти, прилетіти;

злізти, зняти, зв'язати, злетіти;

ліс, лісовий, лісник, лісок;

сад, садити, садовий, садівник.

8. Дослідження фонематичної диференціації звуків.

8.1. Розподіли малюнки на 2 колонки: в першу колонку – зі звуком «С», у другу – зі звуком «Ш»

Мовний матеріал: миша, шапка, мішок, каштан, кішка; сир, сонце, собака, міст, ананас.

8.2. Відбір малюнків зі звуками, що близькі за акустико-артикуляційними ознаками.

Інструкція: "Назви малюнки, відбери лише ті, в назвах яких є звук [Ц]: циркуль, коса, заєць, яйце, сорока, змія, вода, сонце."

8.3. Виявлення стану сформованості фонематичних уявлень.

Завдання 1.

Інструкція: 1 варіант : не називаючи малюнки, розклади їх на дві купки: одна – зі звуком [С], друга – зі звуком [Ш]. 2 варіант: не називаючи малюнки, запиши слова у 2 колонки.

Завдання 2. Мовчки спиши слова, встав пропущені букви.

Мовний матеріал: слова з опозиційними звуками.

9. Дослідження стану кількісного та послідовного фонематичного аналізу та синтезу.

9.1. Визначення спільного звуку в словах.

Інструкція: "Послухай уважно слова і визнач у них спільний звук: солома, стіл, просо, роса, ліс; коза, заєць, ґудзик, віз, гніздо.

9.2. Визначення місця звуку в слові.

Інструкція 1: "Визнач місце звуку [Р] у словах: ромашка, звір, урок, верблюд, рак, море.

Інструкція 2: "Назви перший звук (запиши тільки першу букву в словах) берег, порог, зима, сонце, око, вата, фокус, автомобіль."

Інструкція 3: "Назви останній звук у словах (запиши останню букву)."

9.3. Визначення кількості та послідовності звуків.

Інструкція 1: "Назви малюнок, поклади під ним стільки фішок, скільки звуків у слові. Назви звуки по порядку, скільки всього звуків у слові."

Слова: мир, мак, ліс, кіт, коса, вовк, слон, диван, пальто.

Інструкція 2: "Покажи (запиши) цифрою кількість звуків у словах: мак, стіл, цукор, кінь."

Інструкція 3: "Придумай слово, в якому 3, 4, 5, 6 звуків."

Інструкція 4: "Зі звуків склади слово: к, и, т; л, с, і."

10. Дослідження складового аналізу та синтезу проводиться аналогічно фонематичному аналізу.

Приклади завдань:

1. Назвати (записати) у слові перший, останній, другий склад.

2. Назвати (записати цифрою) кількість складів у слові.

3. З поданих складів скласти слово: ка-со-ро, во-ре-де, со-вей-ло, ро-мет, душ-по-ка, го-ник-дин.

11. Дослідження стану звуко-буквенних асоціацій та графічних образів букв.

11.1. Дослідження сформованості звуко-буквеного кодування (співвіднесення звука з буквою).

Мовний матеріал: букви, які пред'являються попарно: Т-Д, Ж-Ш, -С-З, Ч-Ц, Я-Ю, Й-І, Й-Ї, У-Ю, Б-П, Р-Л, Е-Є, Ї-І, І-І, Е-И.

Інструкція: Я називатиму звуки, а ви запишіть букви, якими ці звуки позначаються.

11.2. Визначення вміння співвідносити сприйняту фонему із зоровим образом букви.

Мовний матеріал: розрізна азбука.

Інструкція: Назви і покажи першу букву у словах: *якір, юрба, єнот, їсти, йти, іній.*

- Назви і покажи останню букву у словах: *клей, земля, темніє, кінь, співаю, шиє, цілющі.*

11.3. Вміння позначати м'якість приголосних фонем на письмі.

Обладнання: картки з позначенням м'якості звуків: букви *і, ю є, я, ь.*

Хід виконання: дитині пропонується підняти ту букву, яка позначає м'якість приголосних фонем на письмі, а потім записати склад.

Мовний матеріал: склади: *сі, тє, сьо, ся, са, ньо, ні, ню, ну, тьо, со, се, се, си, сю.*

11.4. Усний опис букв за уявленням, порівняльний аналіз букв:

и-ш, о-а, т-ш, п-т, п-г, в-д, и-у, ш-щ, и-ц, ж-х, б-в, о-с.

12. Дослідження графомоторних навичок.

12.1. Графічні проби.

12.2. Проби на оптико-кінетичну організацію рухів (праксис пози).

Інструкція: Доторкнутися великим пальцем правої руки до середнього пальця і т.д. (пальчикова гімнастика).

12.3. Проби на динамічну організацію рухів.

Інструкція: Повтори серію з трьох рухів ("Пальчики вітаються", "Кулак-ребро-долоня").

13. Дослідження стану сформованості зорово-просторових функцій.

З'ясування просторових уявлень та зорово-просторої орієнтації:

а) виявлення уміння орієнтуватися у власному тілі, розрізнявати праву та ліву її частини. Виконання мовленнєвої проби Хеда: доторкнутися правою рукою до лівого вуха, до правого ока і т.д.

б) виявлення уміння орієнтуватися на аркуші паперу.

в) виявлення уміння орієнтуватися в навколишньому просторі:

- визначення просторового розташування предметів по відношенню до себе (назви предмети, які знаходяться ліворуч, праворуч від тебе);
- виявлення уміння орієнтуватися в схемі тіла людини, яка сидить навпроти (покажи мою ліву руку, праве вухо і т.д.);
- виявлення розуміння просторових відношень між предметами та приєднаними конструкціями (хто стоїть біля, перед, за, між ...)

14. Дослідження самоконтролю на письмі.

Інструкція 1: "Порівняй текст, записаний праворуч із зразком, виправ помилки."

Зразок

Овочі дуже корисні. Їх можна вживати як сирими, так і вареними. Страви з різних овочів треба їсти щодня.	Овочі дуже каришні. Їх можна вживати як зирими, так і вареними. Страви з різних овочів треба їсти щодня.
--	--

15. Стан процесу читання (характер читання складів, слів, речень різної складності), швидкість та спосіб читання (побуквене, поскладове, цілими словами, словосполученнями).

З метою вивчення стану **орфографічних умінь та навичок**, з'ясування можливих причин неуспішності дітей з рідної мови необхідно провести спеціальне дослідження стану орфографічних умінь та навичок.

Зміст обстеження включає такі розділи:

1. Дослідження стану орфографічних умінь та навичок у письмі під час аналізу письмової продукції учнів:

1. Аналіз робочих зошитів.
2. Списування (неускладнене та ускладнене орфографічними завданнями, такими як: спиши слова, речення або текст, вставляючи пропущені букви);
3. Слуховий диктант слів, які записуються за морфологічним принципом, виділення в них орфограм. Мовний матеріал диктанту має відповідати програмовим вимогам, слова мають включати ті орфограми, які вже вивчалися.

У матеріал словникового диктанту також включають слова, написання яких не підлягає правилам (словникові слова).

4. Слуховий диктант речень, що містять слова з різними орфограмами.
5. Слуховий текстовий диктант. Слуховий диктант проводиться за традиційною методикою. Після написання диктанту учням пропонується перевірити написане, виправити помилки та підкреслити в словах вивчені орфограми.
6. Самостійний підпис слів під предметними малюнками, складання речень за сюжетними малюнками;

7. Написання переказу, твору.

На основі аналізу письмових робіт учнів складається таблиця дизорфографічних помилок, визначаються найбільш типові помилки. Після цього перевіряється знання учнями відповідних правил, що керують написанням даних слів, а також умінь використовувати їх на письмі (знання способів перевірки орфограм).

2. Дослідження стану орфографічних знань, умінь та навичок та лінгвістичних здібностей учнів в процесі виконання спеціально підібраних завдань.

2.1. Дослідження знань основних термінів та базових лінгвістичних понять (звук, буква, склад, слово, речення). Учням пропонується прослухати та записати речення (*Красуня осінь крокує по землі.*) та відповісти на питання:

- Скажи, що я зараз вимовила?
- Скільки в цьому реченні слів?
- Скільки в слові ... складів?
- Скільки в слові ... звуків? букв?
- Назви всі звуки (букви) в слові ...

Після запису речення логопед просить учня знайти в реченні слово, в якому звуків менше, ніж букв.

2.2. Дослідження знань учнями орфографічних правил (з урахуванням програмових вимог з української мови);

2.3. Дослідження засвоєння способів перевірки орфограм можна провести на матеріалі слів, які були дані дітям для списування (слова з пропущеними буквами). Логопед пропонує учням підібрати та записати перевіірочні слова до слів, у яких пропущена буква (*кн..жки, оз..ро, в..сна, глибокий, в..сокий, ле..кий*), а також відповісти на запитання: яким ще способом можна перевірити написання слова?

2.4. Співвіднесення написання та вимови слів, встановлення між ними схожості та різниці.

Мовний матеріал - *великий, рідкий, земля, легкий, летять, зелений.*

2.5. Визначення вміння виділяти орфограми у словах на слух і передавати її на письмі (стан «орфографічної пильності»).

Мовний матеріал: слова - майор, льон, бур'ян, Київ, коріння, весна, в'юн, сьомий, Іван, район, п'ють, зерно, озимина, дзьоб, знайомий, насіння, шість.

Обладнання: картки з відповідними орфограмами.

Інструкція: 1 варіант: послухай слово, запиши його на слух і скажи, яка орфограма є у ньому;

2 варіант: послухай слова і підними картку з позначенням тієї орфограми, що є у слові, запиши їх.

2.6. Дослідження знань про частини мови.

Учням пропонують виконати морфологічний розбір слів (іменника, дієслова, прикметника) з опорою на картку-алгоритм.

Також можна запропонувати дітям записати слова у 3 колонки (як опомогу використовують граматичні запитання до слів) Наприклад: *школа, грати, сильний, ручка, дівчинка, сміятися, малювати, веселий, червоний.*

Хто? Що? Що робити? Який?

2.7. Дослідження засвоєння граматичного значення слова та його зв'язків з формальними ознаками.

- дослідження роду іменників за кінцевою частиною слова;
- дослідження розуміння граматичного значення суфіксів;

- визначення споріднених слів та їх морфологічний аналіз.
 - підбір споріднених слів і визначення у них спільної частини;
 - дослідження уміння відбирати з групи слів споріднені слова.
- 2.8. Дослідження розуміння та відтворення тексту.

- переказ тексту;
- знайти в тексті слова з певними орфограмами, підкреслити їх та пояснити їх написання;
- робота з деформованим текстом: складання речень з деформованих слів, упорядкування деформованого тексту.

В результаті проведення такого комплексного психолого-педагогічного та логопедичного обстеження логопед та вчитель початкових класів зможе визначити основні напрямки корекційної

роботи та здійснювати вплив на ті психічні функції та операції, порушення яких викликає труднощі в оволодінні навичками письма та читання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Диагностика нарушений речи у детей и организация логопедической работы в условиях дошкольного образовательного учреждения: Сб. методических рекомендаций. – 240 с.- СПб.: ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2001.
2. Корнев А.Н. Нарушение чтения и письма у детей. – СПб., Издательский дом «Мим», 1997.
3. Логопедія. Підручник. За ред. М.К.Шеремет. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. С.505 – 596.
4. Лурия А.Р. Письмо и чтение: Нейролингвистическое исследование: Учеб. Пособие. для студ. психологов. – М.: Академия, 2002. – 352с.
5. Череди́ченко Н.В., Пелешенко О.С. Диагностика фонетико-графичних умінь та навичок у молодших школярів із ФФНМ. //Науковий часопис ПНУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна перагогіка та спеціальна психологія. Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2013. – № 23.

УДК: 376.36-053.4:811.161.2'367

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПОБУДОВИ ПРОСТОГО ПОШИРЕНОГО РЕЧЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Швалюк Т.М.

кандидат педагогічних наук
Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті розглядається проблема формування навичок побудови простих поширених речень у дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. Представлено аналіз результатів констатувального етапу дослідження, який був спрямований на вивчення стану сформованості особливостей складних синтаксичних конструкцій у дітей старшого дошкільного віку з ТПМ. Зазначено, що одним із головних завдань різнобічного розвитку дошкільників є навчання рідної мови та розвитку мовлення. Підкреслено важливість своєчасного засвоєння старшими дошкільниками з тяжкими порушеннями мовлення граматичної будови мови, як важливої умови